

УНІВЕРСАЛІЗМ ОБРАЗУ ДОРОГИ У В'ЯЗНИЧНІЙ ЛІРИЦІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(55)

УДК 821.161.2–1:164.02|316.647.6

DOI: [https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.1.\(55\).128-135](https://doi.org/10.24144/2663-6840/2026.1.(55).128-135)

Райбедюк Г. Універсалізм образу дороги у в'язничній ліриці українських поетів-дисидентів; кількість бібліографічних джерел – 27; мова – українська.

Анотація. У статті проаналізовано художній доробок дисидентського кола поетів в аспекті екстраполяції в авторський текст універсального образу дороги як метафори життєвого шляху й духовного пошуку особистості в ситуації фізичної неволі. Досліджується ступінь символічного статусу та біографічного коду домінантного у в'язничній ліриці образу дороги/шляху та його антитектичних еквівалентів (бездоріжжя, роздоріжжя). У фокусі уваги – вибірка в'язничних віршів представників руху опору в Україні періоду 1970–80-х рр. (Василя Стуса, Івана Світличного, Ігоря та Ірини Калинці, Степана Сапеляка, Миколи Руденка, Тараса Мельничука, Юрія Литвина, Івана Сокульського).

Мета статті – виявити й охарактеризувати контекстуально-варіативні художні модули стильової адаптації образу дороги у просторовому, екзистенційному та психологічному вимірах лірики в'язнів сумління. Із-посеред дослідницьких завдань виокремлюємо такі: простежити в дисидентському дискурсі параметри традиційного та універсального (архетипного) значень домінантного інваріантного образу дороги, розкрити його генезу, полісемантичний характер та індивідуальні шляхи творчої репрезентації; уявити емоційно-психологічне нюансування та роль символічних еквівалентів образу дороги в декодуванні глибинних смислів дисидентського тексту. Методологічну основу статті визначив комплекс літературознавчих методів: міфологічного, біографічного, психоаналітичного, антропологічного, історико-типологічного, семіотичного. Визначальним у множинній інтерпретації образу дороги у в'язничній ліриці поетів-дисидентів обрано герменевтику з її орієнтацією на осягнення та наукове осмислення різних структурно-функціональних рівнів художнього тексту.

У результаті здійсненого аналізу аргументовано вихідне припущення, що поліфункціональність образу дороги у в'язничній ліриці дисидентів забезпечує багаторівневість сенсів життєтексту: онтологічно-екзистенційного, метафізичного, фольклорно-міфологічного. Його частотність у віршах означеного кола поетів універсалізує психологічний рівень самооб'єктивації авторського «Я» (особистісного-громадянського-творчого). Органічним і значливим компонентом авторського тексту кожного з в'язнів сумління є біблійний інтертекст, що структурує індивідуальний варіант сакрального хронотопу та метафізичний мотив донебної дороги (шляху до Бога).

Ключові слова: поети-дисиденти, авторський текст, в'язнична лірика, екзистенційний вибір, міфологема дороги/шляху, символічний код, архетип, сакральний хронотоп.

Формулювання проблеми. Знаковим суспільно-громадським і культурно-мистецьким явищем в Україні доби політичної стагнації кінця 1960-х – 70-х років, як відомо, постала діяльність неконформістської інтелігенції. Відособившись ідеологічно й естетично від канонізованого (офіційно толерованої державою) шістдесятництва, її представники в умовах нівеляції свободи в усіх сферах життя «налаштувались іти проти течії – чи то в публічних виступах, чи то в своїх майстернях» [Сверстюк 1993, с. 25]. У результаті в межах руху опору сформувався переслідуваний владою літературний дисидентство, що його репрезентували поети «індивідуальних духовних зусиль, затятої надії, подвижництва і стоїцизму» [Соловей 1997, с. 11]: Василь Стус, Іван Світличний, Ігор та Ірина Калинці, Тарас Мельничук, Микола Руденко, Степан Сапеляк, Іван Сокульський, Юрій Литвин та ін. Вони протиставили особисту й національну свободу задушливій атмосфері тоталітарного режиму з його численними табу, генерували духовну опозицію офіційній соцреалізмівській літературі. За влучною характеристикою М. Коцюбинської, «то було виокремлення себе з аморфної маси середньоарифметичного радянського громадянина – як мислячого індивіда, як українця і як громадянина всесвіту (дві останні позиції не суперечать одна другій)» [Коцюбинська 2004, с. 6]. Зробивши сві-

домий вибір на користь боротьби супроти диктату, митці-неконформісти йшли «на самотні битви проти псевдохудожніх бутафорій радянського псевдогуманізму, проти русифікаторських зашморгів на все, що було субстанцією української національної ідеї та збереження своєї громадянської і просто людської гідності» [Салига 2008, 17. 07]. Наслідком такої позиції стали арешти, ув'язнення й тривале невільниче життя інакодумців у радянських політичних таборах і засланнях, у край несприятливе для свободи слова, творчості назагал.

Українські дисиденти (в історико-літературних джерелах їх називають в'язнями сумління) виступили морально-етичними й літературними гарантами національного етосу та загальнолюдських вартостей, категорично не прийнявши ідеологічних схем соцреалізмівського канону. Їхня художня творчість і правозахисна діяльність виразно суперечили етичним та естетичним принципам буття радянського соціуму, розхитували ідеологічний моноліт, зміцнюючи в такий спосіб неофіційний культурно-простір. Спільні домінанти художньо-естетичної та морально-етичної концепції, громадянської позиції та чітко вираженого національного самоусвідомлення означеного кола поетів дають підстави для допущення про своєрідний дискурс у літературному процесі хронологічно окресленої пори. З огляду

на інтелектуальну та духовну єдність його представників і контекстуальність їхньої поезії, типологічні збіжності світоглядно-естетичних пріоритетів, а також багатьох аспектів художньої творчості (проблематика, пафос, образна система, специфіка наративу) можна вести мову про дисидентський текст, у межах якого виокремлюється в'язнична лірика (за М. Руденком, «вірш написаний на тюремній стіні»), дефініція якої дедалі помітніше набуває в науковому обігу термінологічного статусу.

Засвідчивши у творчості змістові параметри чину жертвності як свідомого вибору, кожен із названого кола поетів виявив високу міру внутрішньої свободи, «готовності зректися звичайних стереотипів життя й шукати точки оперття не в ілюзіях щодо офіційного визнання, а в своєму внутрішньому переконанні щодо правильності обраного шляху» [Тарнашинська 2008, с. 231]. Окреслений аспект етики буття зумовив повторюваність у в'язничній ліриці дисидентів образу *дороги* та його антиетичного варіанта *бездоріжжя*. Цей полісемантичний образ (*шлях, путь, стежа, стежка*) текстуалізує пов'язаний із екзистенційною проблемою вибору реальний об'єкт художнього осмислення й водночас символізує метафору страдницького шляху й духовного самовоздвиження кожного з них. Крізь увесь художній простір віршів «з-поза ґрат» наскрізно проходить тема опору поліційному режиму тоталітарної влади, догмам офіційної соцреалізмівської літератури. Усвідомлена офіра в цьому протистоянні сприймалась в'язнями сумління, «не як нещастя, удар долі, а навпаки, як дарунок долі, богопомазаниттво, як хрест, узятий на себе свідомо і добровільно понесений кривавою, але радісною дорогою на Голгофу» [Ільницький 2016, с. 237]. Тож багаторівневість сенсів архетипного за генезою домінуючого образу дороги забезпечує рефлексивну констатацію особистого «пряmostояння» (за В. Стусом) поетів-в'язнів у ситуації фізичної неволі, плекання ними суверенного духу, збереження самототожності й водночас є ефективною формантою дисидентського тексту щодо декодування його глибинних смислів.

Аналіз дослідження. Про дисидентів останніми десятиліттями в Україні та поза її межами написано чимало. В науковому дискурсі наявні ґрунтовні праці й локальні студії, автори яких висвітлюють різні аспекти їхньої правозахисної діяльності та літературної творчості (О. Бровко, Н. Зборовська, Ю. Ковалів, М. Коцюбинська, С. Павлишин, В. Овсієнко, О. Рарицький, Е. Соловей, Д. Стус, Л. Тарнашинська, М. Ткачук, О. Черненко та ін.). Перед літературознавцями сьогодні постає надважливе завдання – «персоналізувати» літературне дисидентство не в традиційному дусі «портретування», а проаналізувати індивідуальний вибір, долю, шлях, позицію, художню версію, інтенційний світ тощо кожного з репрезентантів. На часі – якісний перехід від інформаційно-фактологічного матеріалу до системного вивчення індивідуальних мистецьких феноменів. Ідеться про методологічну пропозицію фокусувати дослідницьку стратегію на осягненні самототожності письменника, що виводить на перший план антро-

пологію літератури та суб'єкта її творення. У цьому сенсі варто розглянути лірику в'язнів сумління, створену в умовах фізичної несвободи, в типологічних збіжностях і відмінностях щодо осмислення тих образів і мотивів, котрі універсалізують концептуальність життєтексту. З-посеред них виокремлюємо домінуючий образ *дороги*.

Більшість публікацій, присвячених літературному дисидентству й особі окремих його репрезентантам, рясніє ієрархією лексиковживання на означення концепту *дорога*, що постає питомим маркером екзистенційного буттєтривання з широким спектром глибинних смислових нашарувань – від конкретної просторової реальності, свідомого вибору та чину жертвності й до фольклорно-міфологічного тлумачення життєвого шляху в'язнів сумління як долі та отождоження його з міфологемами «хреста» й «Голгофи». Найбільшою мірою це стосується публікацій щодо життєтексту В. Стуса. Так, Т. Салига у циклі публікацій під загальною назвою «Молитвослов від Василя Стуса» зауважує, що поет наповнив не тільки вірші, але й епістолярій «оптимістичним духом вибору своєї “святої Голгофи”, і в жодному випадку не каяттям за цей вибір» [Салига 2008, 29.05]. М. Жулинський у статті «Василь Стус: нове народження в онові духу» пише, що поет, опинившись на межі між земним буттям і «своїм передкінцем, як припочатком», називає обраний шлях «дорогою пощезань, стежкою народжень і тропою омани – все те, що зумовлене безпосереднім наявним існуванням» [Жулинський 2014]. М. Коцюбинська у низці стусознавчих студій виокремлює у поетовому світорозумінні життя завперш як «будування себе» (за В. Сусом, «самособоюнаповнення»). У розвідці «Новітні палімпсести» [“Палімпсести” – назва концептуальної збірки поета. – Г. Р.] вона, зокрема, підкреслює, що «його “дорога долі, дорога болю” має в собі щось від палімпсестів. Мав мужність стерти свою звичну, таку як у всіх, життєву дорогу і прокласти нову, свою, яка неминуче (і це розумів) вела людину такої емоційної наснаги, такого кришталевого сумління, такої абсолютної безкомпромісності, як він, на Голгофу» [Коцюбинська 2004, с. 107].

М. Ткачук говорить про долю С. Сапеляка як про тернисту путь «вигнанця, мученика» й пов'язує її з помислом Божим як «сутністю діянь, думок і вчинків» та з історіософічною візією України. У передмові «Скорботна пісня України» до тритомового видання спадщини поета він пише: «С. Сапеляк відтворює душевний стан ліричного Я-України, жертвність на шляху до морального відродження» [Ткачук 2011, с. 14]. М. Ільницький у статті «Цілюща сила полинової гіркоти» виокремлює у творчості Ірини Калинець мотив жертвності й визнає життєдіяльність поетки-бранки страдницькою, героїчною, асоціюючи з «дорогою на Голгофу» [Ільницький 2016, с. 237].

Навіть побіжний огляд публікацій засвідчує очевидне: автори ведуть мову переважно про концепт *дорога (шлях)* як конструкт біографічного синергену дисидентства. Якщо ж переводити увагу з поета на поезію, то варто зазначити, що тут важать

завперш ті праці, в яких означений аспект інтерпретації в'язничної лірики розглядається на художньо-образному та мотивному рівнях. У цьому плані заслуговує на увагу стаття І. Онікієнко «Міфологема дороги у контексті поетичної збірки В. Стуса "Палімпсести"». Детально проаналізувавши вміщені у ній вірші, авторка резюмує, що міфологемний образ дороги поета «містить у собі трагічний момент падіння у "прірву прикінця"; момент трансцендентного виходу душі із тіла і вознесення ввись до вічності; момент повернення в минуле, до своїх початків, а також має своє продовження в майбутньому через ідею вічного життя поета у його творчості» [Онікієнко 2003]. Ірраціональний вимір художнього втілення у поезії В. Стуса образу дороги як маркера «духовного воздвиження» розглядає В. Моренець у розвідці «До питання модерності лірики Василя Стуса (Художньо-філософські аспекти індивідуального стилю)». Автор, зокрема, акцентує увагу на вертикальному вимірі як «єдиному просторовому векторі» ліричного переживання поета, що є конститутивною ознакою його художнього мислення. За висновками дослідника, образно-стильові форми дороги / шляху регламентує «в різний спосіб окреслена парадигма духовно-емоційного відруху» [Моренець 1998, с. 99]. Щодо інших дисидентів, то маємо, вочевидь, яскравий приклад концептуалізації полісемантичного образу дороги, що спонукає до інтерпретації їхньої в'язничної лірики в означеному аспекті. *Актуальність* заявленої теми зумовлюється його недостатньою присутністю в літературно-критичному дискурсі.

Мета статті – виявити й охарактеризувати контекстуально-варіативні художні модули стильової адаптації образу дороги у просторовому, екзистенційному та психологічному вимірах в'язничної лірики українських дисидентів. Із-посеред дослідницьких **завдань** виокремлюємо такі: простежити в дисидентському дискурсі параметри традиційного та універсального (архетипного) значень домінантного інваріантного образу дороги; розкрити його генезу, полісемантичний характер та індивідуальні шляхи творчої репрезентації; увиразнити емоційно-психологічне нюансування та роль символічних еквівалентів образу дороги в декодуванні глибинних смислів дисидентського тексту.

Методи та методика дослідження. Методологічну основу статті визначили елементи різних методів: міфологічного, біографічного, психоаналітичного, антропологічного, історико-типологічного, семіотичного. Визначальним у множинній інтерпретації образу дороги у в'язничній ліриці поетів-дисидентів обрано герменевтику з її орієнтацією на осягнення та наукове осмислення різних структурно-функціональних рівнів художнього тексту.

Виклад основного матеріалу. Образ дороги за своєю інваріантністю та багаторівневістю смислового поля є чи не найчастотнішим в українській фольклорно-літературній традиції, як, власне, й у світовому художньому дискурсі. Вельми значливим іманентним аспектом цього універсального образу є його полісемантичний характер. За спостере-

женнями Л. Голомб, у ньому закодовано «і життєвий шлях, обмежений часовими вимірами, і шлях долання кордонів між своїм та чужим світами, пошуку власного місця у життєпросторі, і шлях народження та метаморфоз слова як образного втілення духовно-творчого начала ліричного "я"» [Голомб 2006, с. 196]. У національній моделі макрокосму образу дороги міфологемної генези належить статус архетипного елемента духовної субстанції українського народу. Універсалізм архетипної семантики образу дороги (шляху, путі) висновується, за словами І. Ліпницької, з «ціннісних ієрархій і всієї системи соціального символізму з його образами й індексами орієнтації, маркуванням вибору, моделями поведінки і ритуальною практикою» [Ліпницька 2012, с. 131]. В. Войтович у відомій енциклопедії «Українська міфологія» синонімізує символіку цього образу з «перехрещенням двох або більше доріг» [Войтович 2005, с. 163].

Дорога у в'язничній ліриці дисидентів, окрім означеного смислового та семантичного контекстів, має свою специфіку, значною мірою узалежену від світоглядно-естетичних пріоритетів, біографічних чинників, сформованої невилітним життям естетики страждання та етики буття. Про концептуальне значення в художньо-естетичній системі дисидентів образу дороги, зумовленого вимушеним перебуванням на роздоріжжі між двома протилежними світами («своїм» / «чужим»), свідчить емоційно-сміслові нюансування наскрізного лейтмотиву дороги. Повторюваність концепту *дорога* – не тільки частотна високоінформативна одиниця поетичного словника кожного з означеного кола авторів. Він є радше формульним конструктом художнього світу в'язничних віршів, що рельєфно окреслює стабільний мікрокосм, передає духовну атмосферу авторського «Я», співвіднесеність із пошуками віри, шляхів долання насильницьки обтяжених життєвих меж, врешті – набуття себе в цьому світі, віднайдення нової мети й знаходження нового смислу в ситуації «вертикальної труни» (В. Стус), коли, за словами Ірини Калинець, «цілий світ в твоїй долоні / такий маленький, безборонний, / що біль зривається на крик» [Калинець 2012, с. 105].

У палітрі в'язничної лірики мікроконтексти зі словом-концептом *дорога* та похідними інваріантами вельми частотні; вони оприсутнюють розмаїтий сюжетно-тематичний спектр – від упізнаваних біографічних реалій, емоційно-психологічних станів і до метафізичних універсалій: «*А дорога – ота спадна – / втята, / обірвався – летів-летів – / бився / об каміння, об валуни / чорні...*» [Стус 1990, с. 163]; «*Вже не маю доріг – тут скорбоття беріз / Затріпочуть мій крик на осонні колимським*» [Сапеляк 1991, с. 11]; «*Голодні пересилки та етапи – / Це теж дорога. І надія теж...*» [Руденко 1991, с. 271]; «*Дороги створені для втеч / і втечам нема впишу, / коли холодний меч / пече диханням в спину*» [Калинець 1997, с. 161]; «*І кожна мить, що завдає нам болю, / наш вік продовжує на схрещенні доріг*» [Калинець 2012, с. 100]. Симтоматичним тут виступає заголовковий комплекс багатьох дисидентських віршів, що увиразнює закладені у підтекстовій сфері додаткові

можливості творчого самовираження автора. Наведемо під цим кутом зору примітні художні ілюстрації: «Дороги серця – як дороги долі», «Дорога самотечі, непідвладна...», «Цей шлях до себе. Втрачена земля...» В. Стуса; «Тренос над ще однією хресною дорогою», «Душі в дорозі» І. Калинця; «Дорога вигнання» (збірка), «Зійшлись дороги на розпутьті...», «Дорога самотності» Ірини Калинець; «Земні дороги», «Шлях до себе» М. Руденка; «Шукаю дороги, що не знає про завтра», «З дому доріг багато» Т. Мельничука; «Вона почалася із себе, Дорога», «І лине, мов птах, увертюра дороги» І. Сокульського. Співвіднесені з образом дороги (шляху) назви творів, вочевидь, є засобом впливу на реципієнта, оскільки здатні викликати в його уяві первісні абрис «внутрішньої форми» (за О. Потебнею), а з ними – ефект «попередньої емоції» (за Р. Інгарденом).

Попри індивідуальні модуси творчої репрезентації образу дороги у в'язничній ліриці, можна виокремити кілька його спільних значеннєвих кодів. У цьому сенсі апелюємо до згаданої вище розвідки І. Онікієнко щодо мотиву шляху у поезії В. Стуса, на художньо-образному рівні типологічно спорідненого з його символічними еквівалентами у віршах інших дисидентів. Дослідниця пропонує потрібне тлумачення цього образу: «онтологічно-екзистенційне: осмислення свого буття та основних принципів людського буття, існування у ситуації опору, страждання, смерті; християнське: в центрі міф про розп'яття та воскресіння; народно-фольклорне: сприйняття своєї дороги як Долі» [Онікієнко 2003]. Отже, ейдос дороги у в'язничній ліриці можна розглядати як реальний об'єкт і сакральний локус.

У першому випадку йдеться про дорогу як життєвий шлях в'язнів сумління, як екзистенційний вибір, як шлях до себе, як віртуальний шлях повернення у спогадах і снах з чижинецького краю додому, на рідну землю. Сакральний вимір універсалізує метафізичні мотиви посланництва (теології дороги як долі, запрограмованої в особисте, національне, вічне) та небесної дороги (шляху до Бога). В обох випадках прочитується «формула жертвовної смерті на шляху» (Т. Мейзерська), афористично сформульована В. Стусом у його хрестоматійних рядках: «Благословляю твою сваволю, / дорого долі, дорого болю. / На всерозхресті люті і жаху, / на всепрозрінні смертного скрику / дай мені, Боже, чесного шляху, / дай мені, Боже, гордого лику!» [Стус 2009, с. 287]. Поет знає, що «уготована йому долею самопожертва вимагає високого духу, вознесення духу над самим собою, над лихом і злом, над в'язницею і над світом» [Жулинський 2014]. Онтологічно-екзистенційний вимір образу дороги постає віддзеркаленням страдницької путі саможертвовного дисидентства, ступання на «тропу, що яра, наче кров» (В. Стус), усвідомлення того, що доведеться пройти «всі мордовії й сибіри» (І. Світличний), відчуття, що «...обірветься дорога диким полем» (Ірина Калинець). І. Світличний засвідчує подібність шляху українських в'язнів сумління до Кобзарєвої тернистої дороги. У його вірші «Шевченко» прочитуються виразні типології розпинання дисидентів можновладцями радянського

режиму за любов до України зі свавіллям, що його чинило з Т. Шевченком деспотичне російське самодержавство: «За те, що був я в неї [України. – Г. Р.] син, / Мене карали, / І я любов свою носив / Поза Арали...» [Світличний 1990, с. 83].

Наскрізню метафору страдницького шляху поетів-в'язнів формують індивідуально-авторські тропеїчні ряди на кшталт «поорана чорна дорога», «дорога узвичаєних терпінь» (В. Стус); «останній окрасць дороги», «евшанний смак доріг» (Ірина Калинець). Одним із засобів оприявлення драматичної візії дороги виступає номінація кольору. Це переважно контраст темних і світлих фарб, семантика яких увиразнює трагізм і кризові емоційно-психологічні настрої ув'язненого поета: «Я іду в ніч / чорною хмарою. / Я іду в ніч, наче сіра мряка. / Іду без неба...» [Литвин 2009, с. 46]; «Ідуть етапи чорним ходом. / А білим ходом снігопад. / Моїх небес німце попіл / НАД БАРИКАДАМИ РИДАНЬ» [Сапел'як 1991, с. 66]; «І немає доріг, бо сама я дорога. / І немає поля, бо сама я поле. / Чорне поле, що викочується на обрій, / Білі крила у мене – білі проліски...» [Калинець 2012, с. 47].

Образ-символ дороги формує екзистенційний фон палітри дисидентського тексту задля розгортання наскрізного мотиву самовідданого служіння покликанню. Його правочинність образно сформулював Ю. Литвин у вірші «Нас розділяють віддаль, ґрати...»: «Засію / Віршами свій тернистий шлях» [Литвин 2009, с. 46]. І. Сокульський виводить на площину одного тексту важливі для його творчого самоозначення концепти: «Дорого моя! – Тише! / Слово мое! Снів...» [Сокульський 2010, с. 211]. У подібних рядках виявнюється суб'єктивне відтворення глибини психології художника слова, котрий свідомий свого обов'язку як вищого смислу буття. В образі дороги/шляху архетипної генези розкривається внутрішній світ мистецької особистості. Прикметною рисою творчості в'язнів сумління є послідовність і системність у художній реалізації концептуальних смислів слова, що в ситуації замкненого життєвого кола лише власним внутрішнім світом не відокремлюється від свого носія (автора), а набуває гранично особистісних характеристик. Іntenційний світ поета-в'язня невід'ємний від євангельської традиції персоналізувати Логос. Шлях до читача в умовах відірваності від тривіального буття (особистого й національного) конденсується у слові, наближаючись через слово до важливих для митця сутностей буття. Перебуваючи в замкненому просторі, поет-в'язень без розпачу і нарікань долає непереборну безвихідь тюремного свавілля. В. Стус вибудовує у слові свою «вседорогу» (М. Коцюбинська), максимально зосереджуючись на «онові духу»: «Цей шлях – до себе. Втрачена земля / в ясному розвідніла сновидінні...» [Стус 2009, с. 252]. Повернення до себе для кожного з дисидентів «у цьому часі страдному» простий, однак це чи не єдиний шанс не втратити себе у скрутному становищі, не розчинитись у своїй біді. Духовним порятунком тут стає вибір трагічного стоїцизму, а прагнення вирватись зі скрути й подолати фізичне відчуження наростає градаційно, сягаючи

глибин власної душі й свідомості: «Немає шляху отакого крутого / Ні в темному морі, ні в хмарному небі, / Як та безконечна терниста дорога, / По котрій я сам продираюсь до себе» [Руденко 1991, с. 183]; «... бездоріжжя топче стежку / до себе самої, / як до папороті квіту» [Калинець 2012, с. 96].

Створюючи авторською уявою віртуальний шлях до себе, дисиденти актуалізують ще один пов'язаний із образом дороги лейтмотив в'язничної лірики – мотив пошуку тривкої опори й духовного самовдосконалення. В. Стус окреслив цей мотив емним означником «самособоюнаповнення» у вірші «Мені зоря сіяла нині вранці», яким відкривається казематна збірка «Час творчості» (1972 р.): «... бо жити – то не є долання меж, а навикання і самособоюнаповнення» [Стус 2008, с. 7]. Для поета фізичний рух рівнозначний безруху. Його головним «дійсним чуттям», органічна потреба самотворення: «Йди – мужній і сам себе помножуй / у ранній радості і радісній біді...» [Стус 1990, с. 28].

Ініціацію дороги як страдницького шляху оприявнює євангельський контекст в'язничної лірики, що в кожного з поетів має власний ракурс рецепції та художньої інтерпретації. Т. Мельничук, наприклад, апелює до первісного християнства, проєктуючи мученицький шлях дисидентів у їхньому обстоюванні національної ідеї з долею перших християн – принижених і гнаних проповідників учення Месії: «Неофіти ідуть, / Кам'яна їхня путь, / Кам'яна, бо їх бито камінням... / Світ тремтить, наче ртуть: / Неофіти ідуть! / Ідуть і несуть, / Наче рану Христову – / Вкраїну» [Мельничук 2003, с. 50]. У подібних алюзіях і типологіях глибинний суб'єктивізм автора набуває універсального звучання крізь призму глибоко особистісного й національного. Поезія С. Сапеляка органічно вписується в художньо-філософську парадигму з чітко вираженою біблійною інтертекстуальністю, що відсилає реципієнта до широкої гами соціокультурних кодів канонічного біблійного тексту, який у «новій» естетичній ситуації ретранслює множинні сенси: філософські, психологічні, морально-етичні тощо. Так, у вірші «Се життя самого автора...» поет на перший план виводить містичну спорідненість страдницького шляху в'язня сумління зі сходженням на Голгофу Сина Божого: «А коли на ГОРУ ЙОГО йшов, то волі поклонився, / невольником вже будучи, / і дух офірував...» [Сапеляк 1991, с. 12]. У світі, де «нема тобі доріг» (Ірина Калинець), шукає духовної опори у Христовому вченні лірична героїня циклу «Ікони» Ірини Калинець: «Десь був Ти тут / Великий Учителю / Сину Божий / на скам'янілім хресті...» [Калинець 2012, с. 68]. Біблійні алюзії рельєфно прочитуються у вірші «Тренос над ще однією хресною дорогою» І. Калинця, що сприймається як постова особистісна рефлексія звироднілого світу: «на Голгофі / провінційного суду / Твоє світле лице / частоколом гвинтівок / відгородили / самотньо / двигаси хрест» [Калинець 1997, с. 142]. Як видно, дисиденти продовжили літературну традицію оприявнення мотиву наслідування канонічного образу Христа та його життя

як спрямованої на Голгофу дороги, відтворивши не лише алегоричний, але й реальний шлях Лицарів ГУЛАГу. Образ дороги як чин офіри задля високого Духу огранюється у в'язничних віршах й засобами літературного інтертексту. Так, Ірина Калинець, скажімо, взорує на «Прометей, що йшов добровільно на жертву» [Калинець 2012, с. 97].

Цим поетам судилася терниста дорога й вони зуміли «покласти свій талант на оltар свободи», «стати мучениками системи, трагічно-зреченими письменниками-дисидентами» [Тарнашинська 2008, с. 231]. Образ дороги у їхній ліриці, сягаючи своїм корінням міфу, оприявнює значну кількість інтерпретацій, сфокусованих у смислово-основній сентенції: «вибір дороги – вибір життєвого шляху». Спостережену тезу підтверджують відомі рядки Стусового вірша «Терпи, терпи – терпець тебе шліфує»: «... Ніхто тебе з недолі не врятує, / ніхто не зіб'є з власної тропи. / На ній і стій – і стій – допоки скону, / допоки світу й сонця – стій і стій. / Хай шлях – до раю, пекла чи полону – / усе пройди і винести зумій» [Стус 2009, с. 276]. Відтворена дисидентами у високих регістрах настроєвої градації власна хресна дорога, навіть у найдраматичніші хвилини душевного сум'яття ознаменована екзистенційним вибором, у якому відлунує відомий сквородинівський постулат пошуку «правої дороги». Художньою ілюстрацією щодо спостереженого можуть слугувати зачинні рядки циклу «Поклик» (в'язнична збірка «Крізь камінь») Ірини Калинець: «Коли загубиш свою дорогу / серед тисячі доріг, / що оповили землю <...> серед терну і квітів / проклади собі стежку» [Калинець 2012, с. 90]. Істотно, що вибір дороги й центральна в етиці й естетиці дисидентів проблема свободи є тими екзистенційними поняттями, що стали для них питомими й органічними «не стільки через праці представників такої філософської течії, як екзистенціалізм <...> скільки через власний досвід зіткнення зі світом тоталітаризму і комуністичних догм» [Тарнашинська 2008, с. 226]. Сміслове наповнення в цьому аспекті отримують у ліриці дисидентів слова, котрі формують специфічний хроно-топ шляху як подолання тюремного локусу й виходу у простір свободи: «Мене життя в'язничне не лякає, / Минулого мені зовсім не шкода, / Бо дух у майбуття уже витає, / Де стверджує свої права свобода» [Литвин 2009, с. 43]. Поставлені в межу ситуацію фізичної загроженості, в'язні сумління усвідомлювали долю своєї творчості, що нагадувала Сізіфову працю. Проте жоден із них не звернув зі шляху відкритого спротиву антигуманному режиму можновладців, котрі знівельовали особисту й національну свободу українців. Бунтарський дух дисидента, що визначав суть самого життя, сформував пафос стоїцизму як іманентний ресурс поетики, де слово правди й свободи брало верх над трагізмом життя «за межею, за ріллею»: «Несу свободу в суд, за грати. / Мою від мене не забрати / І здохну, а вона – моя» [Світличний 1990, с. 32].

У семантичному полі універсального образу дороги у в'язничній ліриці потужним художнім дискурсом виокремлюється всепоглинаючий чин

жертвності, пов'язаний із акумуляцією священного. Адже «жертвувати – значить бути у повній відповідності з волею Бога, оскільки духовна воля людини і божественна воля – єдині» [Мейзерська 2009, с. 116]. У невільничій ситуації, коли «дорога загублена в призвичаєності ока» (Ірина Калинець), дисиденти параметрують життєвий шлях із високою Небесною дорогою: *«Моя душа, запрагла неба, / в буремнім леті держить путь на стовп / високого вогню...»* [Стус 2009, с. 71]. Образ дороги реалізується в їхніх віршах через мотив пошуку істинного «Я» та способу інтуїтивного пізнання власної долі у діалогах із «живим» Богом, далеким від його канонічної подоби: *«Якби ж ти дав хоч перед смертю, Боже, / Десять кілька років вільного шляху»* [Руденко 1991, с. 272]; *«Свою дорогу самотності / до світанків незнаних... / Дай мені, Господи, / хоч єдину сльозу!»* [Калинець 2012, с. 186]. Особливо частотними є сформульовані в імперативних формах апеляції до Бога у В. Стуса, що виявляється у самих назвах віршів: «Господи, гніву пречистого...», «Боже, не літості – лютості», «О Боже мій, така мені печаль», «О Боже, тиші дай! О Боже, тиші!», «Наблизь мене, Боже, і в смерть огорни». Подібні діалогічні структури (насправді ж надривні монологи) далекі від релігійного пафосу. Це радше виповідання фізичного та емоційно-психологічного стану, інтерпретація особисто перебутого й художньо осмисленого пошуку дороги. Бібліїзм же як органічний і значливий компонент поетичного інтертексту універсалізує цей «вічний» образ, декодує його смислову багатозначність передовсім як символу духовного воздвиження, переведеного у високий етичний ступінь. Ідеться про «донебне стремління духовного єства» як траєкторію ліричного переживання, що визначила «цілісний і наскрізний образ трансцендентного відземного пориву» [Моренець 1998, с. 100]. Слушні спостереження дослідника щодо означеного метафізичного аспекту оприявлення образу дороги у віршах В. Стуса цілком можна стосувати до дисидентського тексту загалом. Адже попри індивідуальні модуси творчої репрезентації його назагал вибудовано в координатах *високе/низьке* (проминальне/вічне), що структурують сакральний хронотоп шляху: *«Поорана чорна дорога кипить / Нема ні знаку – од прадавнього шляху. / Сподоб мене, Боже, високого краху!»* [Стус 2009, с. 8]. Об'єднуючою віссю сакрального хронотопу в поезії дисидентів виступає Вічність, що кореспондує з Абсолютом як найвищою духовною інстанцією, до якої прямує самотній шлях митця: *«А вічність – зоряна, незрима – / Пливи, і мить її – твоя»* [Світличний 1990, с. 29]; *«Сторожать шлях твої зорі і віки, / і слово вибране земля сторожить...»* [Калинець 2012, с. 101].

Література

1. Войтович В.М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2005. 664 с.
2. Голомб Л.Г. Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ–перших десятиліть ХХ ст. Ужгород: Гражда, 2006. 296 с.
3. Жулинський М.Г. Василь Стус: нове народження в онові духу. *Літературна Україна*. 2014. 02. 09.
4. Ільницький М.М. Цілюща сила поливної гіркоті. *Українське літературознавство*. 2016. Вип. 81. С. 236–240.

Із образом дороги дисиденти пов'язують мотив повернення з чужинських країв до рідних пенатів: *«Крізь грати, крізь мури виходжу на волю. / Рушаю додому по рідному полю...»* [Руденко 1980, с. 30]; *«О, якби-то стати / вітром весняним, / Я б залишив грати, / Прилетів, як свято, через тумани...»* [Литвин 2009, с. 43]. Одним із актуалізованих у в'язничній ліриці аспектів універсалізму «вічного» образу дороги є характерний для фольклору код межесвіття, що трансцендує метафізичну опозицію небуття/безсмертя, сподівану для в'язнів сумління з огляду на їх тернистий шлях: *«І цей свічник це заясніє знову, / коли покличе полум'ям, як словом, / в цю землю повернутися назад, / щоб освятити з рідного порогу / твоїй шлях до неї і на суд до Бога»* [Калинець 2012, с. 101]. Цитовані поезії свідчать, що глибинні смисли плідно репрезентованого образу дороги у віршах дисидентів, вочевидь, можна достеменно збагнути в трансцендентній спрямованості ліричного переживання.

Висновки. Реалізований у статті напрям інтерпретації підтвердив вихідне припущення, що поліфункціональність образу дороги у в'язничній ліриці дисидентів забезпечує багаторівневість сенсів життєтексту: онтологічно-екзистенційного, метафізичного, фольклорно-міфологічного. Його частотність у їхніх віршах універсалізує психологічний рівень самооб'єктивації авторського «Я» (особистісного-громадянського-творчого). Значливим компонентом лірики кожного з них є біблійний інтертекст, що структурує індивідуальний варіант сакрального хронотопу та метафізичний мотив Небесної дороги (шляху до Бога). Універсалізм образу дороги у віршах дисидентів засвідчує параметри його архетипності й багате смислове та емоційно-психологічне нашарування. Окрім контекстуального значення шляху як спільної для них метафори страдницької путі, цей «вічний» образ із етичного та естетичного поглядів оприявнює індивідуальні шляхи пізнання людиною себе й світу, наближення до глибинних сутностей буття з позиції гармонійної довершеності, тобто Абсолюту.

Отже, інваріантність модусів образу дороги у просторі художньої реальності поезії дисидентів зумовлює відчитування множинних кодів тексту, відкриваючи перед сучасними дослідниками широкі (в тім числі – й альтернативні) інтерпретаційні можливості. З-посеред аспектів хронотопу дороги у в'язничній ліриці вартій особливої уваги осмислений і творчо репрезентований дисидентами історичний часопростір та пов'язані з ним архіважливі проблеми національної пам'яті. Цей вектор студіювання їхнього доробку має достатньо підстав для окремого ґрунтовного дослідження.

5. Калинець І.М. Слово триваюче: поезії. Харків: Фоліо, 1997. 542 с.
6. Калинець І.О. Повне зібранні творів: у 8 т. Львів: СПОЛІОМ, 2012. Т. 1: Шлюб з полином: поезія. 232 с.
7. Коцюбинська М.Х. Мої обрії: в 2 т. Київ: Дух і літера, 2004. Т. 2. 386 с.
8. Литвин Ю.Т. На лезах блискавок: поезії, статті, звернення, заяви, спогади, документи, листи. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2009. 496 с.
9. Ліпницька І.М. Міфологема дороги в художньому універсумі Василя Стефаника. *Вісник Прикарпатського університету*. Філологія. 2012. Вип. 34–35. С. 130–136.
10. Мейзерська Т.С. Re-presence: Відлуння Сходу в українській літературі XIX ст.: збірка наукових статей. Одеса: Астропринт, 2009. 156 с.
11. Мельничук Т.Ю. Твори: у 3 т. Коломия: Вік. Т. 2: Поезії, 2003. 256 с.
12. Моренець В.П. До питання модерності лірики Василя Стуса (Художньо-філософські аспекти індивідуального стилю). *Наукові записки*. 1998. Т.4: Філологія. С. 97–104.
13. Онікієнко І.М. Міфологема дороги у контексті поетичної збірки В. Стуса «Палімпсести». URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/452/1/Mifologema%20dorogy.pdf> (дата звернення: 01. 02. 2026).
14. Руденко М.Д. За ґратами: Поезії 1977–1978. Торонто: Сучасність, 1980. 222 с.
15. Руденко М.Д. Поезії. Київ: Дніпро, 1991. 413 с.
16. Салига Т.Ю. «Віддайте мені дощ. Віддайте мені тишу»: «Вольтова дуга» Ліни Костенко. *Літературна Україна*. 2008. 17. 07.
17. Салига Т.Ю. Молитвослов від Василя Стуса. Роздуми в ювілейний рік поета. *Літературна Україна*. 2008. 29. 05.
18. Сапеляк С.Є. Тривалий рваний зойк: поезії. Київ: Радянський письменник, 1991. 189 с.
19. Сверстюк Є.О. Блудні сини України. Київ: Знання, 1993. 256 с.
20. Світличний І.О. Серце для куль і для рим: Поезії. Поетичні переклади. Літературно-критичні статті. Київ: Радянський письменник, 1990. 581 с.
21. Сокульський І.Г. Лірика: вибрані поезії. Дніпропетровськ: Ліра, 2010. 316 с.
22. Соловей Е.С. У країні Лицарії, країні колядок. *Калинець І. Слово триваюче: поезії*. Харків: Фоліо, 1997. С. 5–11.
23. Стус В.С. Дорога болю: Поезії. Київ: Радянський письменник, 1990. 222 с.
24. Стус В.С. Зібрання творів: у 12 т. Київ: Факт, 2008. Т. 3: Час творчості. 752 с.
25. Стус В.С. Зібрання творів: у 12 т. Київ: Факт, 2009. Т. 5: Палімпсести. 768 с.
26. Тарнашинська Л.Б. Презумпція доцільності: Абрис літературознавчої концептології. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 534 с.
27. Ткачук М.П. Скорботна пісня України (Творчий портрет Степана Сапеляка). *Сапеляк С. І каміння те стало хлібами...: у 3 т.* Харків: Майдан, 2011. Т. 1. С. 9–27.

References

1. Voitovych V.M. (2005) *Ukrainska mifolohiia [Ukrainian mythology]*. Kyiv: Lybid. 664 s. [in Ukrainian].
2. Holomb L.H. (2006) *Novatorski tendentsii v ukrainskii literaturi kintsia XIX – pershykh desiatylyt XX st. [Innovative tendencies in Ukrainian literature of the late 19th–early 20th centuries]*. Uzhhorod: Grazhda. 296 s. [in Ukrainian].
3. Zhulynskiy M.H. (2014. 02. 09) *Vasyl Stus: nove narodzhennia v onovi dukhu [Vasyl Stus: a new birth in the renewal of the spirit]*. *Literaturna Ukraina* [in Ukrainian].
4. Ilnytskyi M.M. (2016) *Tsiliushcha syla polynovoї hirkoty [Healing power of wormwood bitterness]*. *Ukrainske literaturoznavstvo*. Vyp. 81. S. 236–240 [in Ukrainian].
5. Kalynets I.M. (1997) *Slovo tryvaiuche [The Persistent Word]: poezii*. Kharkiv: Folio. 542 s. [in Ukrainian].
6. Kalynets I.O. (2012) *Povne zibranni tvoriv [Complete collection of works]: u 8 t.* Lviv: SPOLOM. T. 1: *Shliub z polynom: poezii*. 232 s. [in Ukrainian].
7. Kotsiubynska M.Kh. (2004) *Moi obrii [My horizons]: v 2 t.* Kyiv: Dukh i litera. T. 2. 386 s. [in Ukrainian].
8. Lytvyn Yu.T. (2009) *Na lezakh blyskavok: poezii, statii, zvernennia, zaiavy, spohady, dokumenty, lysty [On the lightning blades: poems, articles, appeals, statements, memories, documents, letters]*. Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy. 496 s. [in Ukrainian].
9. Lipnytska I.M. (2012) *Mifolohema dorohy v khudozhnomu universumi Vasyliya Stefanyka [The mythologeme of the road in the artistic universum of Vasyl Stefanyk]*. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu*. Filolohiia. Vyp. 34–35. S. 130–136 [in Ukrainian].
10. Meizerska T.S. (2009) *Re-presence: Vidlunnia Skhodu v ukrainskii literaturi XX st. [Re-presence: Echoes of the East in 19th-century Ukrainian literature]: zbirka naukovykh statei*. Odesa: Astroprynt. 156 s. [in Ukrainian].
11. Melnychuk T.Yu. (2003) *Tvory [Works]: u 3 t.* Kolomyia: Vik. T. 2: *Poezii*. 256 s. [in Ukrainian].
12. Morenets V.P. (1998) *Do pytannia modernosti liryky Vasyliya Stusa (Khudozhno-filosofski aspekty indivyidualnoho styliu) [On the question of the modernity of Vasyl Stus's poetry (artistic and philosophical aspects of individual style)]*. *Naukovi zapysky*. T.4: Filolohiia. S. 97–104 [in Ukrainian].
13. Onikiienko I.M. (2003) *Mifolohema dorohy u konteksti poetychnoi zbirky V. Stusa «Palimpsesty» [The mythologeme of the road in the context of V. Stus's poetry collection «Palimpsests»]*. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/452/1/Mifologema%20dorogy.pdf> (data zvernennia: 01.02.2026) [in Ukrainian].

14. Rudenko M.D. (1980) *Za gratamy*: [In prison]: poezii 1977–1978. Toronto: Suchasnist. 222 s. [in Ukrainian].
15. Rudenko M.D. (1991) *Poezii* [Poems]. Kyiv: Dnipro. 413 s. [in Ukrainian].
16. Salyha T.Yu. (2008.17.07) «Viddaite meni doshch. Viddaite meni tyshu»: “Voltova duha” Liny Kostenko [“Return My Rain. Return My Silence”: Lina Kostenko’s “Voltaic Arc”]. *Literaturna Ukraina* [in Ukrainian].
17. Salyha T.Yu. (2008.29.05) *Molytvoslov vid Vasylia Stusa. Rozdumy v yuvileinyi rik poeta* [A prayer book by Vasyl Stus (Reflections in the poet’s jubilee year)]. *Literaturna Ukraina* [in Ukrainian].
18. Sapeliak S.Ye. (1991) *Tryvalyi rvanyi zoik* [Long staccato scream]: poezii. Kyiv: Radianskyi pysmen-nyk. 189 s. [in Ukrainian].
19. Sverstiuk Ye.O. (1993) *Bludni syny Ukrainy* [Prodigal Sons of Ukraine]. Kyiv: Znannia. 256 s. [in Ukrainian].
20. Svitlychnyi I.O. (1990) *Sertse dlia kul i dlia rym: Poezii. Poetychni pereklady. Literaturno-krytychni stati* [A Heart for Bullets and Rhymes: Poems, Literary Translations, Critical Articles]. Kyiv: Radianskyi pysmennyk. 581 s. [in Ukrainian].
21. Sokulskyi I.H. (2010) *Liryka: vybrani poeziyi* [Lyrics: selected poems]. Dnipropetrovsk: Lira. 316 s. [in Ukrainian].
22. Solovei E.S. (1997) *U kraini Lytsarii, kraini koliadok* [In the Land of Knightly Traditions and Carols]. *Kalynets I. Slovo tryvaiuche: poezii*. Kharkiv: Folio. S. 5–11 [in Ukrainian].
23. Stus V.S. (1990) *Doroha bolii* [Road of pain]: p. Kyiv: Radianskyi pysmennyk. 222 s. [in Ukrainian].
24. Stus V.S. (2008) *Zibrannia tvoriv* [Complete works]: u 12 t. Kyiv: Fakt. T. 3: Chas tvorchosti. 752 s. [in Ukrainian].
25. Stus V.S. (2009) *Zibrannia tvoriv* [Complete works]: u 12 t. Kyiv: Fakt. T. 5: Palimpsesty. 768 s. [in Ukrainian].
26. Tarnashynska L.B. (2008) *Prezumptsiia dotsilnosti: Abrys literaturoznavchoi kontseptolohii* [The presumption of relevance: an outline of contemporary literary-theoretical conceptualization]. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademii». 534 s. [in Ukrainian].
27. Tkachuk M.P. (2011) *Skorbotna pisnia Ukrainy (Tvorchyi portret Stepana Sapeliaka)* [Mourning Song of Ukraine (A Creative Portrait of Stepan Sapelyak)]. *Sapeliak S. I kaminnia te stalo khlibamy...*: u 3 t. Kharkiv: Maidan. T. 1. S. 9–27 [in Ukrainian].

UNIVERSALISM OF THE ROAD IMAGE IN THE PRISON POETRY OF UKRAINIAN DISSIDENT POETS

Abstract. The article analyzes the artistic legacy of the dissident circle of poets with regard to the extrapolation into the authorial text of the universal image of the road as a metaphor for the life path and the individual’s spiritual quest in a situation of physical captivity. The study examines the degree of symbolic status and the biographical code of the dominant image of the road/path in prison poetry, as well as its antonymic equivalents (roadlessness, crossroads). The focus is on a selection of prison poems by representatives of the resistance movement in Ukraine during the 1970s–1980s (Vasyl Stus, Ivan Svitlychnyi, Ihor and Iryna Kalynets, Stepan Sapeliak, Mykola Rudenko, Taras Melnychuk, Yuriy Lytvyn, Ivan Sokulskyi).

The aim of the article is to identify and characterize the contextual and variable artistic modes of stylistic adaptation of the image of the road in the spatial, existential, and psychological dimensions of the poetry of prisoners of conscience. Among the research objectives, the following are distinguished: to trace in dissident discourse the parameters of the traditional and universal (archetypal) meaning of the dominant invariant image of the road; to reveal its genesis, polysemantic nature, and individual modes of creative representation; to highlight the emotional and psychological nuances and the role of symbolic equivalents of the image of the road in decoding the deeper meanings of the dissident text. Methods and methodology of the research. The methodological foundation of the article is defined by a complex of literary-critical methods: mythological, biographical, psychoanalytic, anthropological, historical-philological, and semiotic. Hermeneutics, oriented toward the comprehension and scholarly interpretation of various structural and functional levels of the literary text, is chosen as the determining approach in the multiple interpretation of the image of the road in the prison poetry of Ukrainian dissident poets.

As a result of the conducted analysis, the initial assumption is substantiated that the polyfunctionality of the image of the road in the prison poetry of dissidents ensures the multilayered nature of the meanings of the life text: ontological–existential, metaphysical, and folkloric–mythological. Its frequency in poems marks the poets’ circle with a universalizing psychological level of self-objectification of the authorial “I” (personal–civic–creative). An organic and significant component of the authorial text of each prisoner of conscience is biblical intertext, which structures an individual variant of the sacred chronotope and the metaphysical motif of the heavenly road (the path to God).

Keywords: dissident poets, authorial text, prison poetry, existential choice, mythologeme of the road/path, symbolic code, archetype, sacred chronotope.

© Райбедюк Г., 2026 р.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.01.2026
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.02.2026
Дата публікації: 20.03.2026

Галина Райбедюк – кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Ізмаїл, Україна; raibedik@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8984-5496>.

Halyna Raibediuk – Ph.D in Philology, Professor, Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature at Izmail State University of Humanities, Izmail, Ukraine; raibedik@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8984-5496>